

KARL POPPER O OBRAZOVNIM REFORMAMA

LUKA GRGIĆ

Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
lurgic@ffzg.hr

Karl Popper studirao je na pedagoškom institutu gdje stječe pedagoške kompetencije i postaje entuzijastičan oko reforme tadašnjeg obrazovanja. Na samom početku svoje karijere bavio se psihologijom, unutar koje objavljuje svoj prvi rad. Nakon što je završio doktorat na temu problema metode u psihologiji mišljenja, neko je vrijeme radio kao profesor u školi. Tijekom tih ranih godina, Popper sudjeluje u reformi obrazovanja gdje po prvi put doznajemo o njegovim stavovima vezanim uz obrazovanje. Nije mu se sviđalo što se obrazovanje svodi, kako kaže, na davanje odgovora na pitanja koja nitko nije postavio, a svoje vlastito obrazovanje opisao je kao suhoparnu torturu.¹ Za Poppera, nema smisla podučavati tako da se učenicima nabrajaju odgovori na pitanja koja si sami ne postavljaju. Iz tog razloga, jedna od njegovih želja bila je osnovati školu koja bi poticala i osposobljavala djecu da samostalno uče i istražuju.

Mnogi od Popperovih stavova mogu se svrstati uz progresivnu koncepciju obrazovanja, iako je Popper bio kritički nastrojen oko mnogih postavki tadašnje prevladavajuće koncepcije progresivnog obrazovanja. Među Popperovim progresivnim stavovima koje ćemo obraditi možemo svrstati: zahtjev da se nastava treba prilagoditi učeniku, njegovo inzistiranje na aktivnoj ulozi subjekta tijekom učenja, njegova ideja učenja teorijom te ulozi kritičnosti unutar obrazovanja. U više tradicionalne stavove mogli bi ubrajati Popperov zahtjev da se djecu mora naučiti aritmetika, čitanje i pisanje, čak i uz velik pritisak, jer je to osnova koju svako dijete treba usvojiti. Popper se nikada nije opredijelio u vezi svojih stavova, smatrao je da nekada treba postupiti dogmatički, a nekada kritički, ovisno o djetetu i njegovim pitanjima, a izbor metode prepušta evaluaciji nastavnika. Kada dijete želi da ga se nešto nauči, postupa se dogmatički, ali kada dijete počne postavljati inteligentna pitanja, tada je na nastavniku da se iznova prilagodi učenikovim potrebama.²

Pred kraj svog života, u ranim devedesetima, Popper daje intervju u kojem se prisjeća dana kada je sudjelovao u reformama i svojeg neslaganja s nekim temeljnim idejama njenih pristaša. Popperov stav prema reformiranju može

1 Usp. Bailey, Richard, „Karl Popper as educator”, *Interchange*, 26(2), 1995., str. 186.

2 Usp. isto, str. 187.

se usporediti s njegovim stavom prema historicizmu. Teza koju iznosi u *Bijedi historicizma* glasi da ne možemo predvidjeti neželjene posljedice naših planova. Popper se zalagao da se društvo i društvene institucije moraju održavati kritičkim i reflektivnim mišljenjem te učenjem na greškama, dok se moramo usprotiviti onima koji bi mijenjali društvo zbog arbitrarnih ideoloških zahtjeva bez da reflektiraju o mogućim posljedicama njihovih djela, i onima koji se kritički ne osvrnu na sredstava koja primjenjuju za ostvarenje svojih ciljeva. Dakle, Popper se protivio naglim promjenama u institucijama, što uključuje i obrazovne institucije, a zalagao se za postepene, promišljene promjene čije se posljedice mogu obuzdati i povratiti na prijašnje stanje ukoliko se pokaže da dovode do nepoželjnih rezultata. Drugim riječima, Popper podržava napredak koji uključuje postepeno otklanjanje grešaka u sustavu naspram vođenja promjena idealom. McNamara ističe značajan problem kod ovog pristupa, a problem je to što ne postoji neutralna pozicija iz koje bi mogli arbitrirati između debata oko ciljeva reforme.³ Izglednije je da će nesuglasice proizlaziti iz raznolikih ideoloških rakursa, i da bez ideala i prihvaćanja određenih ideja kakvo bi obrazovanje trebalo biti, nemamo nikakav oslonac oko kojega se možemo orijentirati u prosuđivanju poželjnih reforma. Ali bez obzira na to, McNamara zaključuje da je Popperov zahtjev koristan kao upozorenje na prenapetost, nepromišljene promjene i neobuzdani entuzijizam za napretkom s kojim se susrećemo.⁴

Za Poppera, velik problem tadašnjih reformatora bilo je njihovo inzistiranje da djeca uče indukcijom.⁵ Iako nije naveo zašto smatra da djeca ne uče indukcijom, odgovor možemo pronaći na drugim mjestima. Popper se bavio problemom indukcije u znanosti, unutar koje je također smatrao da indukcijom ne dolazimo do znanja. Popper je poznat po tome što je definirao znanost kao skup pretpostavki koje su preživjele kritiku. Dakle, problem indukcije riješen je time što se znanost ne sastoji od provjerenih iskaza, nego od skupa pretpostavki i nagađanja. Do znanja se ne dolazi tako što se iz pojedinih slučajeva zaključuje na više istine, nego se znanje ostvaruje tako što se određene pretpostavke kritički provjeravaju. Chiptin primjećuje vezu između Popperove teorije učenja i znanstvene metode kojima upravlja ista logika.⁶ Shema rješavanja problema, ali i usvajanja znanja, bila bi: $P_1 \rightarrow TS \rightarrow EE \rightarrow P_2$ ⁷ u kojoj P_1 predstavlja početni problem, TS moguće rješenje na problem, EE proces eliminacije greške, i P_2 stanje koje nastaje rješavanjem greške.

3 Usp. McNamara, D. R., „Sir Karl Popper and Education”, *British Journal of Educational Studies*, 26(1), 1978., str. 26.

4 Usp. isto, str. 27.

5 Usp. Bailey, „Karl Popper as educator. Interchange”, str. 189.

6 Usp. Chitpin, Stephanie, *Popper's Approach to Education: A Cornerstone of Teaching and Learning*, Routledge, New York, 2016., str. 192.

7 Usp. isto, str. 192.

Kao što smo već spomenuli, polazišna točka nisu pojedini slučajevi na koje se primjenjuje induktivna metoda, nego je to teorija kojom subjekt pristupa određenom fenomenu. Takav pristup, ponekad zvan konstruktivizam, pristupa obrazovnoj praksi uvjerenjem da učenici predloženoj materijalu pristupaju kroz okvir već prethodno stečenog znanja. Analogno tome, Popper smatra da bez teorije ljudi nisu ni u stanju opažati. Bez teorije, kaže Popper, naša su opažanja samo nasumična i besmislena. Umjesto koncepcije učenja kao uzastopnog ponavljanja slučajeva, mi kao misaona bića prvo pretpostavljamo moguće rješenje problema, nakon čega ga ili aktivno testiramo ili ga prihvaćamo dok ga stvarni primjeri ne potvrde ili negiraju. Dakle, ne samo da smatra da stvaramo i revidiramo pretpostavke iz analize osjetnog unosa, nego i da taj osjetilni unos možemo uočiti samo posredstvom teorije. Takva koncepcija znanstvene metode utjecala je na Popperove stavove o učenju, a time i na njegovu poziciju oko školske reforme.

Druga značajna karakteristika Popperove koncepcije učenja aktivna je uloga subjekta. U knjizi *Sebstvo i njegov mozak: argument za interakcionizam* Popper argumentira protiv uvjetovanog i neuvjetovanog refleksnog učenja. Teorija refleksa usko je vezana uz biheviorizam, i ona nam govori da se ponašanje sastoji od mišičinih odgovora na podražaje. Podražaj je bilo koji utjecaj na osjetni organ, nakon čega slijedi bihevioralni odgovor. Na taj način refleksna teorija objašnjava učenje, a pogotovo učenje prilagodbom, kako bi ga svela na učenje uvjetovanjem. Najpoznatiji primjer je tzv. 'Pavlovljevi pas' koji uči o vremenu za hranjenje pomoću pomoću podražaja zvoncem. Popper smatra da je učenje refleksima pogrešno te da uvjetovani i neuvjetovani refleksi ne postoje. Za Poppera Pavlovljevi pas je aktivni sudionik u učenju, i prije nego li odgovara na podražaj, pas razvija svjesnu ili nesvjesnu teoriju. Nakon što razvija teoriju da zvuk zvona znači da je vrijeme za hranjenje, on ju provjerava.⁸ Ako je to slučaj za psa, onda je to također slučaj i za učenika. Za Poppera, učenici se ne mogu svesti na pasivne primatelje podražaja, a učenje se ne može svesti na programiranje podražajima, nego se učenici moraju razumjeti kao aktivni sudionici koji voljno i angažirano pristupaju svijetu putem svjesne ili nesvjesne teorije koju provjeravaju. Popper je ovim stavom blizak pedocentričnoj koncepciji nastave koja dijete smješta u središte obrazovnog procesa i uzima ga za glavni kriterij pri odabiru nastavnog sadržaja.

Na samom kraju, nakon što smo obradili učenje i način na koji dolazimo do znanja, prelazimo na epistemološki status znanja, i njegovu posljedicu na reforme. Popper uvodi ontološku podjelu svega što jest na tri svijeta. Prvi svijet je objektivni svijet materijalnih stvari, drugi svijet je unutarnji subjektivni svijet mentalnih procesa, i treći je svijet objektivnih struktura, tj. treći svijet sadrži ideje,

8 Usp. Eccles, John; Popper, Karl Raimund, *The Self and Its Brain: An Argument for Interactionism*, Routledge, London, 1984., str. 137.

teorije, i znanja koja zadobivaju objektivni status time što se ideje iz subjektivnog, drugog svijeta materijaliziraju u nekom obliku, poput udžbenika iz filozofije ili bilježnice, i time dobivaju objektivnu stvarnost neovisno o subjektu iz kojega nastaju. Nakon što strukture poprimaju objektivnu formu, one se mogu preispitivati, revidirati, na njima se može kritički reflektirati itd. Proces često funkcionira i u suprotnom smjeru, tako da strukture trećeg svijeta postaju mentalno oruđe kojim se služimo u drugom svijetu mentalnih procesa. McNamara predlaže da bi učitelji trebali kodificirati svoje uspješne metode učenja u treći svijet kako bi postale dostupnima za testiranje i kritiku te bile korisne za unaprjeđenje obrazovnog procesa.⁹ Chitpin smatra da se objektivno znanje trećeg svijeta treba povećavati te da je svrha nastave da se učenike uputi u treći svijet, ali također kako bi nastavnici mogli usavršavati vlastite metode.¹⁰

LITERATURA

Bailey, R. (1995): „Karl Popper as educator”, *Interchange* 26(2), 185–191.

Chitpin, Stephanie (2016): „Leading School Improvement: Using Popper’s Theory of Learning”, *Open Review of Educational Research*, br. 3, 190–203.

Chitpin, S. (2016): *Popper’s Approach to Education: A Cornerstone of Teaching and Learning*, New York, London: Routledge.

Eccles, J., Popper, K. R. (1984): *The Self and Its Brain: An Argument for Interactionism*, London: Routledge.

McNamara, D. R. (1978): „Sir Karl Popper and Education”, *British Journal of Educational Studies* 26 (1), str. 24–39.

9 Usp. McNamara, „Sir Karl Popper and Education”, str. 35.

10 Usp. Chitpin, Stephanie, „Leading School Improvement: Using Popper’s Theory of Learning”, *Open Review of Educational Research*, br. 3, 2016., str. 14.